

HOOFDSTUK TIEN

Een boot naar de overkant

De derde gunst

'Van iedereen in de zaal zijn er drie die hun eigen heer lijken te zijn,' zei Karna, 'Bhishma, Vidura en de leraar van de Kuru's. Ze noemen hun meester altijd slecht, ze laken hem altijd, en ze gunnen hem geen enkel geluk. Maar drie bezitten er niets, zo zegt men: de slaaf, de leerling en de vrouw die niet haar eigen meester is. Wat ze verdienen, is van hun meester. Jij bent de vrouw van een slaaf, van een man die zelf niets kan bezitten. Jij bent zijn bezit, je hebt geen heer meer, je bent het bezit van een slaaf en zelf een slavin. Ga nu naar de binnenvertrekken van koning Dhritarashtra en dien ons daar, met de bedienden. Dat is het werk dat je nog rest. De zonen van Dhritarashtra zijn nu je meesters, prinses, niet de zonen van Pritha. Kies snel een andere man, een die je niet in het spel tot slavin maakt. Dat een slavin met mannen doet wat ze wil, verwijt niemand haar: dat weet je. Doe het dan. Nakula is verloren, en Bhima, en Yudhishthira, en Sahadeva, en Arjuna. Je bent een slavin, Draupadi, ga naar binnen. Je mannen zijn verloren, ze zijn je mannen niet meer. Heeft de zoon van Pritha dan niets aan zijn moed en zijn mannelijkheid, dat hij de dochter van Drupada, de koning van Panchala, hier midden in de zaal heeft ingezet?'

Bhima ademde zwaar. Hij gehoorzaamde de koning en hij zat vast in de strik van de dharma, en hij keek Karna aan alsof hij hem met zijn blik wilde verbranden. 'Op deze zoon van een suta kan ik niet boos worden, koning,' zei hij tegen Yudhishthira, 'want het is waar: we zijn slaven geworden. Maar hadden onze vijanden zo tegen me kunnen spreken, koning, als jij niet met haar had gespeeld?'

Yudhishthira zweeg; hij leek niet meer bij zinnen. 'Bhima en Arjuna en de tweeling staan onder jouw bevel, koning,' zei Duryodhana tegen hem. 'Beantwoord jij de vraag: vind je dat Draupadi niet gewonnen is?'

Daarna schoof hij zijn eigen kleed opzij en keek Draupadi aan, in de roes van zijn macht. Met een glimlach naar Karna, alsof hij Bhima wilde tarten, liet hij haar, terwijl ze toekeek, zijn linkerdij zien, als de stam van een bananenplant, als de slurf van een olifant, zwaar als de bliksem, met alle gunstige tekens erop.

Bhima zag het en sperde zijn rode ogen open. Midden tussen de koningen zei hij tegen Duryodhana, zodat de hele zaal het hoorde: 'Laat Bhima nooit komen in de wereld waar zijn voorvaderen zijn, als hij die dij van jou in de grote strijd niet met zijn knots breekt.' Uit alle openingen van zijn lichaam sprongen vlammen van woede, zoals vuur uit de holten van een brandende boom.

'Koningen uit het geslacht van Pratipa,' zei Vidura tegen iedereen, 'kijk naar het grote gevaar dat van Bhima uitgaat. Dit grote onheil over de Bharata's komt zeker van het lot. Dit spel is te ver gegaan, zonen van Dhritarashtra, als jullie in deze zaal om een vrouw ruziemaken. Jullie welzijn staat op het spel, de Kuru's beramen kwade plannen. Begrijp deze dharma, Kuru's: als men de dharma hier slecht behandelt, komt er een smet op de hele vergadering. Als de dobbelaar haar had ingezet voordat hij zichzelf verloor, dan was hij haar heer geweest. Maar wat een man inzet die geen meester meer is, dat is gewonnen zoals je in een droom rijkdom wint. Luister niet naar de zoon van Gandhari, en wijk niet af van deze dharma.'

'Ik houd me aan wat Bhima zegt,' zei Duryodhana, 'en Arjuna, en de tweeling. Als zij zeggen dat Yudhishthira hun heer niet is, dan ben je bevrijd van je slavernij, Draupadi.'

'De koning, de zoon van Kunti, was onze heer voordat hij begon te spelen,' zei Arjuna. 'Maar van wie is hij nog de heer, nu hij zichzelf verloren heeft? Oordelen jullie daar zelf over, Kuru's.'

Juist toen begon er een jakhals luid te huilen in het huis van koning Dhritarashtra, in de kamer van het dagelijkse vuuroffer. Ezels balkten terug,

en van alle kanten antwoordden roofvogels met hun schrikwekkende kreten. Vidura hoorde dat geluid, en ook Gandhari, de dochter van Subala, en die twee begrepen wat het betekende. Bhishma, Drona en de geleerde Kripa riepen luid: 'Svasti! Svasti!', de heilwens die onheil afweert. In hun angst legden Gandhari en Vidura de koning het voorteken uit.

'Je bent verloren, Duryodhana, dwaas,' zei de koning, 'jij onbeschaamde, die in de vergadering van de Kuru's zo tegen een vrouw praat, en dan nog tegen Draupadi, de wettige vrouw van de Pandava's.' Dhritarashtra dacht na. Hij wilde zijn verwanten voor de ondergang behoeden, en met zachte woorden zei hij tegen Draupadi, de prinses van Panchala: 'Vraag me een gunst, prinses van Panchala, wat je maar wilt. Van al mijn schoondochters ben jij de beste, een trouwe vrouw, voor wie de dharma het hoogste is.'

'Als u me een gunst geeft, koning, dan vraag ik dit: laat Yudhishthira geen slaaf meer zijn. Prativindhya is zijn zoon en de mijne, en hij is trots; dan zullen onnozele kinderen niet van hem zeggen, als hij eraan komt: "Dat is een slavenzoon." Hij is een prins geweest zoals er geen tweede is, hij is door koningen gekoesterd, en als hij zich een slavenzoon zou weten, zou hij eraan kapotgaan.'

'Laat het zijn zoals je zegt. Vraag me nog een gunst, want ik wil hem je geven. Mijn hart wil je een tweede gunst schenken: één gunst is niet genoeg voor jou.'

'Dan vraag ik, koning, dat Bhima en Arjuna, met hun wagens en hun bogen, en Nakula en Sahadeva hun vrijheid terugkrijgen. Dat is mijn tweede gunst.'

'Laat het zijn zoals je wilt, dochter. Vraag me een derde gunst. Met twee gunsten ben je niet genoeg geëerd, want van al mijn schoondochters ben jij de beste, en je leeft volgens de dharma.'

'Hebzucht vernietigt de dharma,' zei Draupadi. 'Ik durf het niet, koning, en ik verdien geen derde gunst. Men zegt dat een vaishya om één gunst mag vragen, een vrouw van de kshatriya's om twee, een koning om drie en een brahmaan om honderd. Mijn mannen waren er slecht aan toe, en nu zijn ze aan de overkant. Met hun eigen goede daden zullen ze hun geluk weer vinden.'

Een boot naar de overkant

'We hebben nooit gehoord dat een vrouw onder de mensen, hoe beroemd om haar schoonheid ook, zoiets deed,' zei Karna. 'Toen de zonen van Pritha en de

zonen van Dhritarashtra vol woede tegenover elkaar stonden, werd Draupadi hier de vrede voor de zonen van Pandu. Ze zonken weg in een water zonder bodem, zonder boot, en de prinses van Panchala werd hun boot en bracht hen naar de overkant.'

Midden tussen de Kuru's riep Bhima: 'Een vrouw is de toevlucht van de Pandava's geworden! Devala heeft gezegd dat er in een mens drie lichten zijn, Arjuna: zijn kinderen, zijn daden en zijn kennis, want daaruit komen alle schepselen voort. Als het leven uit het lichaam is geweken, als het onrein en leeg is en de verwanten het achterlaten, dan zijn die drie wat een mens overhoudt. Maar ons licht is gedoofd, doordat men onze vrouw heeft aangeraakt. Hoe kan er nog een kind komen uit een vrouw die zo is aangeraakt, Arjuna?'

'Wat mindere mensen aan harde woorden zeggen of niet zeggen, daarop geven edele Bharata's nooit antwoord,' zei Arjuna. 'De goeden weten wat ze waard zijn, en ze onthouden alleen het goede dat hun is gedaan, niet de vijandschap.'

'Zal ik al deze vijanden hier meteen doden, nu ze bij elkaar zijn, koning?' zei Bhima tegen Yudhishthira. 'Of zal ik naar buiten gaan en ze met wortel en tak uitroeien? Wat hebben wij aan al dat praten, wat aan al die ellende? Vandaag nog dood ik ze, hier, en dan regeer jij over de aarde.'

Met zijn jongere broers om zich heen keek hij telkens naar zijn ijzeren knots. Arjuna suste hem en waaierde hem koelte toe, maar Bhima zweette, zo brandde het in hem. Uit zijn oren en de andere openingen van zijn lichaam kwam vuur, met rook en vonken en vlammen, en zijn gezicht, met de samengetrokken wenkbrauwen, was als het gezicht van de Dood wanneer het einde van een tijdperk is gekomen. Yudhishthira hield hem met zijn arm tegen. 'Niet zo,' zei hij. 'Wees stil.' Toen hij hem tot bedaren had gebracht, ging hij met gevouwen handen naar Dhritarashtra.

'Koning, wat moeten we voor u doen? U bent onze heer, beveel ons. We willen altijd onder uw gezag blijven.'

'Ajatashatru, jij die geen vijand hebt, ik wens je alle goeds,' zei Dhritarashtra. 'Ga ongedeerd, en ga veilig. Neem je rijkdom mee, met mijn toestemming, en regeer je eigen rijk. Houd je aan dit bevel van een oude man, want ik heb erover nagedacht, en het is heilzaam en goed voor je. Je kent de subtiele gang van de dharma, Yudhishthira. Je bent bescheiden en wijs, en je hebt de ouderen gediend. Waar verstand is, is vrede: kom tot rust. Een mes snijdt niet in wat geen hout is, alleen op hout valt het mes. Edele mensen denken niet

aan vijandschap, ze zien de goede kanten van een ander en niet de slechte, en ze zoeken geen strijd. De goeden doen iets voor een ander zonder iets terug te verwachten. In een twist zeggen de laagsten harde woorden, en de middelmatigen antwoorden er hard op, maar de besten, de standvastigen, geven op harde woorden nooit antwoord, of ze nu gezegd zijn of niet. De goeden weten wat ze waard zijn, en ze onthouden alleen het goede dat hun is gedaan, niet de vijandschap. Zij gaan de grenzen van wat juist is niet te buiten. Zo heb jij je gedragen in deze vergadering van goede mensen, edele zoon. Neem de harde woorden van Duryodhana niet ter harte, mijn zoon. Kijk naar je moeder Gandhari, en naar mij, je oude, blinde vader, die hier staat en die het goede in jou wil zien. Ik heb dit dobbelspel met opzet laten gebeuren, omdat ik mijn vrienden wilde zien en wilde weten hoe sterk of zwak mijn zonen waren. De Kuru's hoeven niet te treuren, koning, zolang zij jou als hun heerser hebben, en Vidura, die alle leerboeken kent, als raadsman. In jou is dharma, in Arjuna heldenkracht, in Bhima moed, en in de tweeling vertrouwen en eerbied voor de ouderen. Ajatashatru, ik wens je alle goeds. Ga terug naar Khandavaprastha, laat er tussen jou en je broers broederschap zijn, en houd je hart gericht op de dharma.'

Yudhishthira nam afscheid en vertrok met zijn broers. Met Draupadi stegen ze blij van hart op hun wagens, die de kleur van wolken hadden, en ze reden weg naar Indraprastha in Khandavaprastha.

Slangen op je nek

'Brahmaan,' zei Janamejaya, 'de Pandava's vertrokken met verlof van Dhritarashtra, met al hun rijkdom en hun juwelen. Hoe voelden de zonen van Dhritarashtra zich toen ze dat hoorden?'

'Dat zal ik u vertellen, koning,' zei Vaishampayana.

En Vaishampayana vertelde verder.

Duhshasana hoorde dat Dhritarashtra de Pandava's had laten gaan, en hij ging naar zijn broer. Hij vond Duryodhana tussen zijn raadslieden. 'Wat we met zoveel moeite bijeen hebben gebracht, gooit die oude man weg, grote strijders: hij heeft al die rijkdom aan de vijand gegeven.'

Duryodhana, Karna en Shakuni overlegden onder elkaar wat ze tegen de Pandava's konden doen. Daarna gingen ze naar koning Dhritarashtra, en met gladde woorden zeiden ze wat ze wilden. Duryodhana nam het woord.

'Hebt u niet gehoord, koning, wat Brihaspati, de geleerde leraar van de goden, zei toen hij Indra uitlegde hoe een koning moet regeren? "Vijanden moet je met alle middelen doden, voordat ze je met oorlog of met geweld kwaad doen." Als we met de rijkdom van de Pandava's alle koningen eren en dan tegen de Pandava's vechten, wat kan ons dan nog ontglippen? Wie woedende gifslangen die op het punt staan te bijten, om zijn nek en op zijn rug legt, kan die er dan nog afhalen? Nu hebben de Pandava's hun wapens opgepakt, vader, ze staan op hun wagens, en als gifslangen zullen ze niets van ons overlaten. Arjuna gaat daar in zijn pantser, hij heeft zijn twee grote pijlkokers open, hij grijpt telkens naar de Gandiva, en hij ademt zwaar en kijkt om zich heen. Bhima heeft zijn zware knots opgeheven, hij heeft in haast zijn wagen laten inspannen en is weggereden, zo hebben we gehoord. Nakula heeft zijn zwaard gegrepen en zijn schild met de acht manen, en Sahadeva en de koning hebben met tekens laten zien wat ze van plan zijn. Ze zijn allemaal op hun wagens gestegen, vol wapens, ze jagen hun paarden op en rijden weg om een leger bijeen te brengen. We hebben hun te veel aangedaan: dat vergeven ze ons nooit. Wie van hen kan vergeven wat Draupadi heeft moeten lijden? Laten we nog één keer met de Pandava's spelen, om de ballingschap in het woud. Zo kunnen we hen in onze macht krijgen, vader. Wie in het spel verliest, zij of wij, gaat twaalf jaar het grote woud in, gekleed in hertenhuiden, en het dertiende jaar leeft hij onder de mensen zonder dat iemand hem herkent. Wordt hij herkend, dan gaat hij opnieuw twaalf jaar naar het woud. Zo moeten zij leven, of wij. Laat het spel beginnen. Laat de Pandava's de stenen werpen en dit tweede spel spelen. Dat moeten we doen, koning, meer dan wat ook, want Shakuni kent de stenen met alles wat erbij hoort. Intussen wortelen wij stevig in het rijk, we winnen bondgenoten, en we eren een groot, sterk leger dat niemand kan aanvallen. En als zij hun gelofte tot het eind van het dertiende jaar volhouden, verslaan we hen, koning. Laat dit plan u bevallen.'

'Haal ze dan snel terug, ook al zijn ze al ver op weg,' zei Dhritarashtra. 'Laat de Pandava's terugkomen en dit tweede spel spelen.'

Toen bekend werd dat de Pandava's teruggeroepen werden, zeiden ze allemaal: 'Geen dobbelspel! Laat er vrede zijn!' Drona zei het, en Bahlika, de oude broer van Shantanu, en zijn zoon Somadatta, en Kripa, en Vidura, en Ashvat-

thama, de zoon van Drona, en Yuyutsu, de sterke zoon van Dhritarashtra bij een vaishya-vrouw, en Bhurishravas, de zoon van Somadatta, en Bhishma, en Vikarna. Al die vrienden, die zagen wat goed was, wilden het niet, maar Dhritarashtra hield van zijn zoon en liet de Pandava's terugroepen.

Gandhari was uitgeput van verdriet, en uit liefde voor haar zonen zei ze tegen koning Dhritarashtra: 'Toen Duryodhana geboren was, zei de wijze Vidura: "Het is goed deze schande van het geslacht naar de andere wereld te sturen." Want zodra hij geboren was, huilde hij als een jakhals, telkens weer, schril. Hij wordt het einde van dit geslacht, Kuru's, onthoud dat. Laat u niet door uw eigen fout in een zee van ellende zinken. Volg niet het verstand van deze kinderen, die geen tucht kennen, koning, en word niet de oorzaak van de ondergang van het geslacht. Wie breekt er een dam door die al gebouwd is, wie blaast een vuur weer aan dat al gedoofd is? Wie maakt de zonen van Pritha weer woedend, nu ze tot rust zijn gekomen? U weet het nog wel, maar ik herinner u er toch aan: een slecht verstand laat zich door geen leer onderrichten, niet ten goede en niet ten kwade. Een oude man mag nooit het verstand van een kind hebben, koning. Laat uw zonen zich door u leiden, zodat u hun ogen bent, en laat hen niet verscheurd raken en u verlaten. Verstoot hem daarom op mijn woord, deze schande van het geslacht. Uit liefde voor uw zoon hebt u het vroeger niet gedaan, koning: nu komt de vrucht daarvan, het einde van het geslacht. Laat uw verstand zich richten op vrede, op de dharma en op goede raad, en ga er niet tegenin. Het koningsgeluk dat met wreedheid wordt gewonnen, vergaat. Wat met zachtheid is gegroeid, gaat over op de zonen en de kleinzonen.'

'Als het einde van het geslacht komt, laat het dan komen,' zei de koning tegen Gandhari. 'Ik kan het niet tegenhouden. Laat het gaan zoals zij willen. Laat de Pandava's terugkomen, en laten mijn zonen opnieuw met de Pandava's spelen.'

Eén worp

Yudhishthira was al ver op weg toen de Pratikamin, de bode, hem inhaalde, op bevel van koning Dhritarashtra. 'De zaal is gereed, koning Yudhishthira, en de stenen liggen klaar,' zei de Pratikamin. 'Kom spelen, zoon van Pandu: dat zegt uw vader.'

‘Wat een schepsel aan goed en kwaad krijgt, krijgt het op bevel van de Beschikker,’ zei Yudhishthira, ‘en daaraan ontkomt niemand, als er opnieuw gespeeld moet worden. Dit is een uitdaging tot het dobbelspel, en het is het bevel van de oude koning. Ik weet dat het verderf brengt, maar ik kan het niet naast me neerleggen.’

Een dier van goud bestaat niet, maar Rama, de zoon van Dasharatha, liet zich door een gouden hert verleiden: wie het ongeluk nadert, raakt meestal in de war. Yudhishthira keerde om, met zijn broers. Hij kende het bedrog van Shakuni, en toch ging hij terug naar het spel. De broers kwamen de zaal weer binnen, en het deed hun vrienden pijn. Ze namen op hun gemak plaats voor het tweede spel. Het lot dreef hen voort, naar de vernietiging van alle werelden.

‘De oude koning heeft jullie je rijkdom teruggegeven,’ zei Shakuni. ‘Dat is goed. Maar luister, er is één inzet die veel waard is. Als jullie ons in het spel verslaan, gaan wij twaalf jaar het grote woud in, gekleed in hertenhuiden, en het dertiende jaar leven we onder de mensen zonder dat iemand ons herkent, en worden we herkend, dan gaan we opnieuw twaalf jaar naar het woud. Als wij jullie verslaan, leven jullie twaalf jaar in het woud, met Draupadi, gekleed in hertenhuiden, en het dertiende jaar onder de mensen zonder dat iemand jullie herkent, en worden jullie herkend, dan opnieuw twaalf jaar. Als het dertiende jaar voorbij is, krijgt ieder zijn eigen rijk van de ander terug, zoals het hem toekomt. Kom met die afspraak met ons spelen, Yudhishthira: werp de stenen.’

Alle leden van de vergadering hieven hun armen op, en in hun angst riepen ze: ‘Schande! Zijn verwanten waarschuwen hem niet voor dit grote gevaar, en de Bharata’s begrijpen zelf niet wat hun verstand hun zou moeten zeggen.’

Yudhishthira hoorde wat de mensen allemaal zeiden, maar uit schaamte en omdat hij aan de dharma vasthield, begon hij opnieuw te spelen, al wist hij het, met al zijn verstand, en hij dacht: zou dit de ondergang van de Kuru’s niet zijn?

‘Hoe zou een koning als ik, die de dharma van zijn stand bewaakt, kunnen weigeren als hij wordt uitgedaagd?’ zei hij. ‘Ik speel met je, Shakuni.’

‘Runderen en paarden, veel melkkoeien, ontelbare geiten en schapen, olifanten, de schatkist, het goud, slaven en slavinnen: dat is allemaal al ingezet,’ zei Shakuni. ‘Nu is dit onze enige inzet, zonen van Pandu: het woud. Wie verliest, jullie of wij, gaat in het woud wonen, en het dertiende jaar onder de mensen zonder herkend te worden. Met die afspraak spelen we, met één enkele worp, om het woud.’

Yudhishthira nam de inzet aan. Shakuni nam de stenen op en wierp. ‘Gewonnen!’ zei hij tegen Yudhishthira.

. . .

HOOFDSTUK TIEN van *Het dobbelspel*, boek 3 van *De Mahabharata opnieuw verteld* door Jan de Vries. Dit hoofdstuk staat op mahabharata.nl/lezen/het-dobbelspel/een-boot-naar-de-overkant/, met de verhalen, de personages en de plaatsen erbij. Het volgende hoofdstuk, *Het veertiende jaar*, staat op mahabharata.nl/lezen/het-dobbelspel/het-veertiende-jaar/. Het hele boek is als PDF en EPUB te downloaden op mahabharata.nl/lezen/het-dobbelspel/. Nederlandse tekst © 2026 Jan de Vries; werkeditie, niet in de handel.